୮ମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଲ୍ କିମ୍ବା ତାଲମ୍ ଏବଂ ରାଗ କିମ୍ବା ରାଗମ୍

0680CH08

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :
ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଳ ଓ ରାଗର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ବୁଝିବା ।

ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଳ

କେହର୍ଵ ତାଲ୍

ମାତ୍ରା: ୮
ବିଭାଗ : ୨

ତାଳ: ୧ମାତ୍ରାରେ
ଖାଟ : ୫ମାତ୍ରାରେ

ଗାଇବାର ତାଳ	X				୦			
ମାତ୍ରା	୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭	୮
ବୋଲ୍	ଧା	ଗେ	ନା	ତି	ନା	କ	ଧିନ୍	ନା

ମାତ୍ରା: ୬
ବିଭାଗ : ୨

ତାଳ: ୧ମାତ୍ରାରେ
ଖାଟ : ୪ ମାତ୍ରାରେ

ଗାଇବାର ତାଳ	X			୦		
ମାତ୍ରା	୧	୨	୩	୪	୫	୬
ବୋଲ୍	ଧା	ଧିନ୍	ନା	ଧା	ତୁ	ନା

ଦାଦରା ତାଲ୍

ମାତ୍ରା: ୧୬
ବିଭାଗ : ୪

ତାଳ: ୧, ୫, ୧୩ ମାତ୍ରାରେ
ଖାଟ : ୯ ମାତ୍ରାରେ

ଗାଇବାର ତାଳ	X				୨				୦				୩			
ମାତ୍ରା	୧	୨	୩	୪	୫	୬	୭	୮	୯	୧୦	୧୧	୧୨	୧୩	୧୪	୧୫	୧୬
ବୋଲ୍	ଧା	ଧିନ୍	ଧିନ୍	ଧା	ଧା	ଧିନ୍	ଧିନ୍	ଧା	ଧା	ତିନ୍	ତିନ୍	ତା ତା	ଧିନ୍	ଧିନ୍	ଧା	

ତୁମେ ଜାଣ କି

ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରର ତାଳ ପ୍ରଣାଳୀରେ, ପ୍ରଥମ ମାତ୍ରାକୁ ସମ୍ କୁହାଯାଏ ।

© NCERT not to be republished

ତୁମେ ଜାଣ କି

ମୃଦଙ୍ଗମ୍ ବାଦକ ସଙ୍ଗୀତା କଳାନିଧି ଏବଂ ପଦ୍ମଭୂଷଣ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ ପଲଘଟ ମଣି ଆୟାର ୧୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ କରିଥିଲେ । ସେ ତଞ୍ଜାଭୁର ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ଆୟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ନେଇଥିଲେ। ମଣି ଆୟାର କେବଳ ତାଳବଦ୍ଧ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୃଦଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗୀତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କରିବାର ଧାରଣା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କ ସମୟର ଅନେକ ଅଗ୍ରଣୀ କଳାକାର ମଧ୍ୟ ଥିଲେ। ତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସକମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଥାନି ଆବର୍ତ୍ତନମ୍ (ସୋଲୋ) କୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଛାତ୍ର ଲୋକପ୍ରିୟ କଳାକାର ପାଲଟିଛନ୍ତି ।

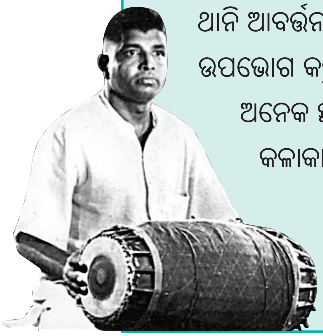

ତିନ ତାଲ୍

କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଲମ୍

କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସଙ୍ଗୀତରେ, ତାଲମ୍ ତାଳ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାଲମ୍ ର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ତାଳ ଅଛି ଏବଂ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୋଇଛି । ଏହାକୁ କୁହାଯାଏ ତାଲମ୍ ଚକ୍ର କିମ୍ବା ଆବର୍ତ୍ତନମ୍ । ତାଲମ୍ ର ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ଅଙ୍ଗମ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତିନିଟି ଅଙ୍ଗାମ୍ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା :

ଲଘୁ- ଏହା ଏକ ତାଳି ଯାହାକୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗଣନା କରି ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ । ଏହା ୩, ୪, ୫, ୭ କିମ୍ବା ୯ ତାଳ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ତାଳର ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଏହାକୁ '|' ଏହିପରି ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ (ସବ୍-ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ ଭାବରେ)।

ଯେତେବେଳେ ଲଘୁ ତିନୋଟି ତାଳିର ଥାଏ, ଆମେ ଏହାକୁ କହିଥାଉ ତିସରା ଜାତି ।

ଯେତେବେଳେ ଲଘୁ ଚାରୋଟି ତାଳିର ଥାଏ, ଆମେ ଏହାକୁ କହିଥାଉ ଚତୁରଶ୍ର ଜାତି ।

ଯେତେବେଳେ ଲଘୁ ପାଞ୍ଚଟି ତାଳିର ଥାଏ, ଆମେ ଏହାକୁ କହିଥାଉ ଖଣ୍ଡା ଜାତି ।

ଯେତେବେଳେ ଲଘୁ ସାତଟି ତାଳିର ଥାଏ, ଆମେ ଏହାକୁ କହିଥାଉ ମିଶ୍ର ଜାତି।

ଯେତେବେଳେ ଲଘୁ ନଅଟି ତାଳିର ଥାଏ, ଆମେ ଏହାକୁ କହିଥାଉ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତି ।

ଧୃତମ୍ – ହାତର ତରଙ୍ଗକୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ଏହା ଏକ ତାଳି । ଏଥିରେ ଦୁଇଟି ତାଳି ରହିଛି । ଏହାକୁ ଓ (O) ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ ।

ଅନୁଧୃତମ୍– ଏହା କେବଳ ତାଳି । ଏହାର ଗୋଟିଏ ତାଳି ଅଛି ଏବଂ ଏହା U ପରି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଥାଏ ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଟି ତୁଳନାରେ ଏହା କମ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଆସନ୍ତୁ ଦେଖିବା କେମିତି ଲଘୁ ଏବଂ ଧୃତମ୍ ତାଳ ଆକାରରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେଉଛି ।

ରୂପକ ତାଲମ୍- ଏହି ତାଲମ୍ ରେ ଗୋଟିଏ ଲଘୁକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଗୋଟିଏ ଧୃତମ୍ ରହିଛି । ଚତୁରଶ୍ର ଜାତିର ରୂପକ ତାଲମ୍ ଛଅଟି ତାଳି (4 + 2) ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ଚକ୍ର । ଏହା O $|_4$ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ।

ଆଦି ତାଲମ୍- ଏହି ତାଲମ୍ ରେ ଦୁଇଟି ଧୃତମ୍ କୁ ଅନୁସରଣ କରି ଗୋଟିଏ ଲଘୁ ରହିଛି । ଏହା ଆଠଟି ତାଳି (4 + 2 + 2) ର ଏକ ଚକ୍ର । ଏହା $|_4$ O O ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ।

© NCERT not to be republished

ଆକର୍ଷଣୀୟ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ

କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସଙ୍ଗୀତ ଶବ୍ଦ	ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ସଙ୍ଗୀତ ଶବ୍ଦ
ରାଗମ୍	ରାଗ
ଆରୋହଣମ୍	ଆରୋହ
ଅବରୋହଣମ୍	ଅବରୋହ
ଗମକମ୍	ଗମକ୍
ଲୟମ୍	ଲୟ

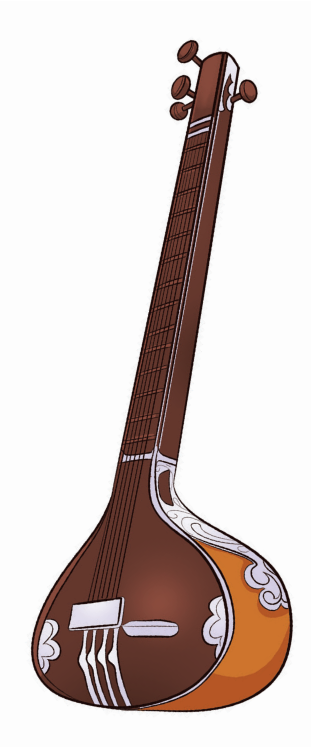

ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ରାଗ

ଭାରତରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ ଅଛି - କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ବା ଉତ୍ତର ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ। ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୈଳୀର ସ୍ୱରଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମକୁ ପୂର୍ବ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସଙ୍ଗୀତରେ ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ସେଗୁଡ଼ିକ ବୀଣା, ଭାୟୋଲିନ, ବଂଶୀ, ନାଦସ୍ୱରମ୍, ମୃଦଙ୍ଗମ୍, ଘଟମ୍, କଞ୍ଜିରା ଏବଂ ମୋରସିଂ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, କନ୍ନଡ଼, ମାଲାୟାଲମ୍ ଏବଂ ତାମିଲ ଭାଷାରେ ରହିଛି। ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ସଙ୍ଗୀତରେ ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ତନପୁରା, ସିତାର, ସାରୋଦ, ସାରଙ୍ଗୀ, ସନ୍ତୁର, ତବଲା, ଏବଂ ପଖାୱାଜ । ସାଧାରଣତଃ ହିନ୍ଦୀ, ସଂସ୍କୃତ ଓ ବ୍ରଜଭାଷାର ସଙ୍ଗୀତରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ରାଗ ଏବଂ ତାଳ ବିଷୟରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଭିଡିଓଗୁଡିକ ଦେଖ ।

ରାଗ ଏକ ସ୍କେଲ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କେଲରେ ନୋଟ୍ (ସ୍ୱର) ଆରୋହଣରେ ଏବଂ ଅବତରଣ କ୍ରମରେ ରହିଛି । କଳ୍ପନା କର ଯେ ସ୍ୱରଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସିଡି ତିଆରି ହୋଇଛି ! ସ୍କେଲରେ ଥିବା ନୋଟଗୁଡିକ ରାଗ ଅନୁଯାୟୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ।

ନୋଟେସନ୍ ସ୍କିମ୍

ତାର ସପ୍ତକ (higher octave)ରେ ନୋଟ୍ ଲେଖିବା ସମୟରେ, ନୋଟଗୁଡିକର ଶୀର୍ଷରେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଯାଏ । ଠିକ୍ ଏହି ପରି Ṡ । ମନ୍ଦ୍ର ସପ୍ତକ (lower octave)ରେ ନୋଟ୍ ଲେଖିବା ସମୟରେ ନୋଟ୍ ର ତଳେ ଏକ ବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ। ଠିକ୍ ଏହି ପରି Ṇ । ମଧ୍ୟ ସପ୍ତକ (middle octave) ରେ ନୋଟ୍ ଲେଖିବା ସମୟରେ କେବଳ ଦ୍ୱକେବଳ ସ୍ୱର ଲେଖାଯାଇଥାଏ । ଠିକ୍ ଏହି ପର୍ -S ।

ରାଗର ଜାତି

ଆସ ଜାଣିବା ରାଗର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୋଟ୍ ସେଟ୍ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅନ୍ୟ ଏକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ପରିଭାଷା ବିଷୟରେ। ଯଦି କୌଣସି ରାଗରେ ପାଞ୍ଚଟି ନୋଟ୍ ଥାଏ ତେବେ ଏହାକୁ ଅଭୁତ ଜାତି କୁହାଯାଏ । ଯଦି ରାଗରେ ଛଅଟି ନୋଟ୍ ଅଛି ତେବେ ଏହାକୁ ଶାଦବ ଜାତି କୁହାଯାଏ । ଯଦି ରାଗରେ ସାତଟି ନୋଟ୍ ଅଛି ତେବେ ଏହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତି କୁହାଯାଏ ।

© NCERT not to be republished

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୧: ରାଗ ଭୂପ

ରାଗ ଭୂପ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନୋଟ୍ ରହିଛି :
ଆରୋହ/ଆରୋହଣ: ସା ରେ ଗା ପା ଧା ସାଁ
ଅବରୋହ/ଅବରୋହଣ: ସାଁ ଧା ପା ଗା ରେ ସା
ରାଗ ହଂସଧବାନୀରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନୋଟ୍ଅରହିଛି:
ଆରୋହ/ଆରୋହଣ: ସା ରେ ଗା ପା ନି ସାଁ
ଅବରୋହ/ଅବରୋହଣ: ସାଁ ନି ପା ଗା ରେ ସା

ଯଦି ତୁମେ ଗମକ ବ୍ୟବହାର କରି, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୋଟ୍ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି ଏବଂ ବିଶେଷ ବାକ୍ୟ ବଜାଇବା ଏକ ସ୍କେଲ ସଜାଅ, ତେବେ ଏହା ଏକ ରାଗ ହୋଇପାରେ। ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଗ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୋଟ୍ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ ସହିତ ସଜ୍ଜିତ ।

ସଂସ୍କୃତରେ ରାଗର ଅର୍ଥ ଯାହା ମନକୁ ରଙ୍ଗ ଦେଇଥାଏ। ସମସ୍ତ ରାଗ ମନରେ କିଛି କିଛି ଭାବପ୍ରବଣ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏହାକୁ ରସ କୁହାଯାଏ ।

ରାଗ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମନୋଭାବକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ରାଗ ଓ ରସ ଉପରେ ଭିଡିଓ ଦେଖ !

ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ହେଉଛି ସଙ୍ଗୀତ ଉପାଦାନ ଯଥା ରାଗ, ତାଳ ଏବଂ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଗଠନମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ଏକ ରଚନାକୁ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ବନ୍ଦିଶ୍ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ କୃତି କୁହାଯାଏ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୨: ରାଗ ବିଲାୱାଲରେ ଏକ ସ୍ୱରମଳିକା ଶିଖିବା

ଏକ ସଙ୍ଗୀତର ସରଗମ୍ କୁ ସ୍ୱରମଳିକା କୁହାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ରାଗ ବ୍ୟବହାର କରି ସ୍ୱରମଳିକା ରଚନା କରାଯାଇପାରିବ । ତିନ୍ ତାଳରେ ରାଗ ବିଲୱାଲର ସ୍ୱରମଳିକା ଶୁଣ ।

Swaramalika

Raga: Bilawal
Tala: Teentaal
Composer: Traditional

Aroha: S R G M P D N Ṡ
Avaroha: Ṡ N D P M G R S

Sthayi

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
S	P	M	G	R	G	R	S	S	R	S	Ṇ	Ḍ	Ṇ	S	-
S	G	R	M	G	P	M	G	G	M	P	M	G	R	S	-

Antara

P	Ṡ	N	D	P	M	P	D	N	-	Ṡ	-	Ṙ	Ṙ	Ṡ	Ṡ
Ṡ	Ṙ	Ġ	Ṙ	Ṡ	N	D	P	Ṡ	N	D	P	M	G	R	S

© NCERT not to be republished

ଆକର୍ଷଣୀୟ ଶବ୍ଦ

ରାଗ ଯମନର ମୁଖ୍ୟ ମନୋଭାବ ହେଉଛି ଶୃଙ୍ଗାର ବା ପ୍ରେମ । ଏହି ରାଗରେ ଅନେକ ଲୋକପ୍ରିୟ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଗୀତ ରଚନା କରାଯାଇଛି ! ଏହି ରାଗ ଉପରେ ଆଧାରିତ କିଛି ଲୋକପ୍ରିୟ ଗୀତ ଖୋଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଶିଖ ଏବଂ ଗାଅ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୩: ଯମନ ରାଗର ଏକ ବନ୍ଦିଶ୍ ଶିକ୍ଷା

ଯମନ ରାଗର ଏକ ବନ୍ଦିଶ୍ ଶିଖିବା ପାଇଁ ଏହି ଭିଡିଓ ଦେଖ ।

ଯମନ ରାଗର ଆରୋହ କିମ୍ବା ଆରୋହିତ ନୋଟ୍ ଗୁଡିକରେ ହେଉଛି, ନି ରେ ଗା ମାଁ ଧା ନି ସାଁ ।.
ଯମନ ରାଗର ଅବରୋହ କିମ୍ବା ଅବରୋହିତ ନୋଟଗୁଡିକ ହେଉଛି, ସାଁ ନି ଧା ପା ମାଁ ଗା ରେ ସା

ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣ ପୂର୍ବରୁ ଗାଇଥିବା ନିୟମିତ ମା ଠାରୁ ଏହି ମା ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରର । ଗୋଟିଏ ନୋଟର ଏହି ଛୋଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୀତର ଭାବନା ବଦଳାଇ ଦିଏ !

ଏହି ଗୀତରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଂଶୀ ବଜାଉଥିବା ଓ ବଂଶୀର ଧ୍ୱନ୍ ରେ ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋପିକାମାନେ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ଯମନ ରାଗ
ଛୋଟ ଖୟାଲ - କାହ୍ନା ବାଂଶୁରୀ

ସ୍ଥାୟୀ
ଆଜ ବଜାଇ କାହ୍ନା ବଂଶୁରୀ
ମୋହ ଲାଇ ସାଗରୀ ବ୍ରିଜ ନାରୀ ପ୍ୟାରୀ

ଅନ୍ତରା
ବୃନ୍ଦାବନ କି କୁଞ୍ଜ ଗଲିନା ମେଇ
ସାଙ୍ଗ ବ୍ରିଖଭାନ ଦୁଲାରୀ ପ୍ୟାରୀ

© NCERT not to be republished

ତିନ୍ ତାଲ୍

Sthayi

1 X	2	3	4	5 2	6	7	8	9 0	10	11	12	13 3	14	15	16
						P Aa	PḾ ja	GR Ba	SṆ ja	Ḍ ii	Ṇ Ka	R nha	GḾ Ban	P -	Ḿ su
P ri	- -	R -	R -	G -	- -	P Aa	PḾ ja	G Ba	R ja	S ii	Ṇ Ka	R nha	GḾ Ban	P -	Ḿ su
P ri	- -	R -	R -	G -	P Mo	Ḿ ha	D la	P yi	- -	Ḿ Sa	Ḿ ga	G ri	- -	PḾ Bri	GR ja
R Naa	G -	R ri	S Pya	- -	S ri										

Antara

1 X	2	3	4	5 2	6	7	8	9 0	10	11	12	13 3	14	15	16
								- -	P Brin	-Ṡ -da	Ṡ -	Ṡ va	Ṡ na	Ṡ ki	- -
- -	ND Kun	N ja	Ṙ Ga	N li	ND na	P mei	- -	- -	Ḿ- Brin	DN da	Ṡ -	Ṡ va	Ṡ na	Ṡ ki	- -
- -	ND kun	N ja	Ṙ Ga	N li	ND na	P mei	- -	- -	Ḿ San	D ga	Ḿ Li	DN ye	ṘN - -	N Bri	ND kha
P bha	- -	R na	R Du	RG la-	PR ri	P Aa	PḾ ja								

© NCERT not to be republished

ତୁମେ ଜାଣ କି

ପଣ୍ଡିତ ବିଷ୍ଣୁ ନାରାୟଣ ଭାଟଖଣ୍ଡେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ନୋଟେସନ ପ୍ରଣାଳୀର ବିକାଶ କରିଥିଲେ । ବୃତ୍ତିରେ ସେ ଜଣେ ଓକିଲ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରଖର ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତି ଓ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲା । ସେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରି ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଭେଟିସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସଙ୍ଗୀତ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ। ଅନେକ ବାଧା ବିଘ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଅନେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଚନା ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସଂକେତ ଅନୁଯାୟୀ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରାମିକ ପୁସ୍ତାକ ମାଳିକା (ଛଅ ଭାଗ) ରେ ଗଚ୍ଛିତ କରିଥିଲେ ।

ଗୁରୁଙ୍କ ଉପରେ ଯମନ ରାଗର ଏକ ବନ୍ଦିଶ୍ ଶିକ୍ଷା (କ୍ରମିକ ପୁସ୍ତକ ମାଳିକା - ଭାଗ-କ)

ସ୍ଥାୟୀ

ଗୁରୁ ବିନ୍ କୈସେ ଗୁନ୍ ଗାୟେ,
ଗୁରୁ ନା ମାନେ ତୋ ଗୁନ୍ ନାହି ଆୟେ
ଗୁନିୟାଁ ମେଁ ଭୈ ଗୁନି କାହାବୈ

ଅନ୍ତରା

ମାନେଁ ତୋ ରିଝାବୈ ସବକୋ ଚରନ୍
ଗାହେ ସାଦିକନ୍ କେ ଜବ୍ ଆବୈ
ଅଚପଲ୍ ତାଲ୍ ସୁର୍

ତାଲ୍ – ତିନ୍-ତାଲ୍

*ऽ ଏକ ଶବ୍ଦର ସମ୍ପ୍ରସାରଣକୁ ସୂଚାଇଥାଏ ।
*- ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ସଙ୍ଗୀତ ନୋଟେସନ୍ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ସ୍ୱର ସମ୍ପ୍ରସାରଣକୁ ଦର୍ଶାଏ ।

Sthayi

Dha dhin dhin dha	Dha dhin dhin dha	Dha tin tin taa	Ta dhin dhin dha
		P P N D Gu ru bi na	P D P - Kai - Se -
Ḿ R Ḿ Ḿ Gu na gaa -	P - - - Ye - - -	P N D P Gu ru naa maa	- Ḿ G R - ne to -
G R GḾP R Gu n naa hee	S R S - Aa - ye -	S S R R Gu nee ya n	G Ḿ Ḿ - mey - vey -
P P - N Gu ni - ka	Ḿ D P - Ha - ve -		

Antara

		P - P Ḿ Maa - ne -	G - R - To - Ri -
G P Ṡ D Jha - vey -	Ṡ Ṡ Ṡ Ṡ Sa ba ko -	Ṡ Ṡ Ġ Ṙ Ch r n Ga	Ṡ Ṙ Ṡ - hey - Saa -
N D Ṡ Ṡ di - ka na	N N Ḿ P Ke - Ja b	P G P - Aa - ve -	G R S S A ch pa l
SR GG PD NṠ Ta - - la	ND PḾ GR SS - - - sur		

କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ସଙ୍ଗୀତର ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି

ତ୍ୟାଗରାଜ, ମୁଥୁସ୍ୱାମୀ ଦୀକ୍ଷିତର ଏବଂ ଶ୍ୟାମା ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଏହି ତିନି କର୍ଣ୍ଣାଟକ ସଙ୍ଗୀତର ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କୁ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ସଙ୍ଗୀତର ଅଗ୍ରଣୀ ସଙ୍ଗୀତକାର ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ। ତ୍ୟାଗରାଜାଙ୍କ ମୁଦ୍ରା (ପରିଚୟର ସଂକେତ) ଥିଲା ତ୍ୟାଗରାଜ, ମୁଥୁସ୍ୱାମୀ ଦୀକ୍ଷିତଙ୍କର ଗୁରୁଗୁହା ଏବଂ ଶ୍ୟାମା ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଥିଲେ ଶ୍ୟାମା କ୍ରିଷ୍ଣା । ତ୍ୟାଗରାଜଙ୍କ ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀ ରାମଙ୍କ ପ୍ରସସ୍ତି ଗାନ। ମୁଥୁସ୍ୱାମୀ ଦୀକ୍ଷିତର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାରେ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ । ଶ୍ୟାମା ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଦେବୀ କାମାକ୍ଷୀଙ୍କ ଉପରେ ବିଦ୍ବତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗୀତ ରଚନା କରୁଥିଲେ ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ୪: କଲ୍ୟାଣୀ ରାଗମ୍ ରେ ଏକ ଗୀତମ୍ ଶିଖିବା

ରାଗମ୍ କଲ୍ୟାଣୀରେ ଗୀତମ୍ ର ସ୍ୱର (ନୋଟ୍) ଏବଂ ପଦ୍ୟ (ଗୀତ) ଶିଖିବା ପାଇଁ ଅଡିଓ ଶୁଣ । ଏକ ଭଗବାନ ବା ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରି ଏକ ଗୀତାମ୍ କାର୍ନାଟିକ୍ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତରେ ଏକ ରଚନା ଅଟେ । ଏହି ଗୀତମ୍ ରାଗମ୍ କଲ୍ୟାଣୀରେ ଗଠିତ ଏବଂ ତ୍ରିପୁତା ତାଳ ପାଇଁ ସେଟ୍ ହୋଇଛି । ତ୍ରିପୁତା ତାଳ ହେଉଛି ଏକ ସାତ ବିଟ୍ ରିଦିମିକ୍ ଚକ୍ର ଯାହାକି 3 + 2 + 2 ଭାବରେ ବିଭକ୍ତ। କଲ୍ୟାଣୀରେ ଥିବା ନୋଟଗୁଡ଼ିକ ଶଙ୍କରାଭରଣମ୍ ରେ ଥିବା ନୋଟ୍ ସହିତ ସମାନ, କେବଳ ମା କୁ ବାଦ ଦେଇ । କଲ୍ୟାଣୀରେ 'ମା' ଉଚ୍ଚ ।

ଗୀତ

କମଳା ଜାଦଲ
ବିମଳା ସୁନୟନା
କରିବରଦ କରୁଣାମୃଧେ
କରୁଣା ଶାରଦେ କମଳାକାନ୍ତ
କେଶି ନରକାଶୁର ବିଭେଦନ
ବରଦ ବେଲାପୁର ସୁରୋତ୍ତମା
କରୁଣା ଶରଧେ କମଳାକାନ୍ତ

ଏହି ଗୀତଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ରକ୍ଷକ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରସସ୍ତିରେ ରଚିତ ।

କମଲାଜାଦଲ

ରାଗମ୍ : କଲ୍ୟାଣୀ
ତାଲା : ତ୍ରିପୁଟା

ଆରୋହଣମ୍: ସା ରେ$_{୨}$ ଗା$_{୩}$ ମା$_{୨}$ ପା ଧା$_{୨}$ ନି$_{୩}$ ସା
ଅବରୋହଣମ୍ ସା ନି$_{୩}$ ଧା$_{୨}$ ପା ମା$_{୨}$ ଗା$_{୩}$ ରେ$_{୨}$ ସା

ସା କା	ସା ମୌ	ସା ଲୌ	ନି ଯା	ଧା	ନି ଦୌ	ସା ଲୌ
ନି ଭି	ଧା ମା	ପା ଲା	ଧା ସୁ	ପା ନା	ମା ୟା	ପା ନା
ଗା କା	ମା ରି	ପା ୱା	ପା ରା	ଧା ଦା	ଧା କା	ନି ରୁ
ଧା ନାମ	ପା	ମା ବୁ	ପା ଧି	ଗା	ରେ	ସା
ଧା ମା	ନି ପା	ଧା ,	ଗା ମା	ରେ ଗା	ଗା ରେ	, ସା
କା ରେ	ମା ,	,	ଲା ସା	,	ସା	,
କାନ୍ ଗା			ତା			
କେ	ମା	ପା ଶି	ମା ନା	ପା ରା	ଧା କା	ପା
ନି ସୁ	ଧା ରା	ପା ଭି	ଧା ଭେ	ପା	ମା ଧା	ପା ନା
ଗା ୱା	ମା ରା	ପା ଦା	ପା ୱେ	ଧା	ଧା	ନି ଲା
ଧା ପୁ	ପା ରା	ମା ସୁ	ପା ରୋ	ଗା	ରେ ତା	ସା ମା
ଧା କା	ନି ରୁ	ଧା ନା	ଗା ସା	ରେ ରା	ଗା ଧେ	,
ମା କା	ପା ମା	,	ମା ଲା	ଗା	ରେ	ସା
ରେ କାମ୍	,	,	ସା ତା	,	ସା	,

ଏଠାରେ କଲ୍ୟାଣୀ ରାଗମ୍ ର କିଛି ସ୍ୱର ପ୍ରଦତ୍ତ । ଏହାକୁ ଶୁଣ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ କର ।

© NCERT not to be republished

ଗୀତ ଗାଇବାର କୌଶଳ

ଗମକଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଜ୍ଜା ଯାହାକୁ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତକୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଭାବପ୍ରବଣ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସ୍ୱରର ସ୍ୱରକୁ ଦୋଳନ କରି ମଡ୍ୟୁଲେଟ୍ କରାଯାଏ କିମ୍ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱର ତଥା ନୋଟ୍ କୁ ଯାଅ ।

୧

ସା	ନି	ଧା	ପା	ମା	ଗା	ରେ	ସା
ସା	,	,	,	ସା	,	,	,
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା
ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ଧା	ନି	ସା

୨

ସା	ନି	ଧା	ପା	ମା	ଗା	ରେ	ସା
ସା	,	,	,	ସା	,	,	,
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ସା	ନି	ସା
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା
ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ଧା	ନି	ସା

୩

ସା	ନି	ଧା	ପା	ମା	ଗା	ରେ	ସା
ସା	,	,	,	ସା	,	,	,
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ଧା	ନି	ସା	ନି
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ସା	ନି	ସା
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା
ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ଧା	ନି	ସା

୪

ସା	ନି	ଧା	ପା	ମା	ଗା	ରେ	ସା
ସା	,	,	,	ସା	,	,	,
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ଧା	ପା	ଧା	ନି
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ଧା	ନି	ସା	ନି
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ସା	ନି	ସା
ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ମା
ଗା	ରେ	ସା	ନି	ସା	ରେ	ଗା	ମା
ସା	ରେ	ଗା	ମା	ପା	ଧା	ନି	ସା

© NCERT not to be republished